

Lapsehoiuteenus esimesed kokkuvõtted

Lapsehoiuteenus (LT) sätestati sotsiaalteenusena Sotsiaalhoolekande seaduses (SHKS) enam kui kaks aastat tagasi. Kuigi laste hoidmisel teenusena on pikk ajalugu, on antud sotsiaalteenus veel üsna uus. Kahe ja poole aasta kohta saab aga teha juba esimesi tähelepanekuid teenuse hetkeseisu ning arenguvajaduste kohta.

LT on eriline sotsiaalteenus seetõttu, et seda kasutavad ka inimesed, kellel ei ole toimetulekuraskusi. Seega võib LT-t nimetada perekonda toetavaks ja/või toimetulekuprobleeme ennetavaks sotsiaalteenuseks. LT eristub teistest teenustest ka selle poolest, et tegevusloa nõue sõltub teenuse rahastajast. Kui teenust rahastab riik või kohalik omavalitsus, siis on tegevusluba vajalik. See erisus tuleneb vajadusest mitte takistada traditsioonilist laste hoidmist vanavanemate, naabrite ja sõprade poolt.

Lapsehoiuteenus mõiste

LT mõiste ja nõuete kehtestamise eesmärk seadusandluses oli laste turvalisuse suurendamine sel ajal, kui nad on võõra inimese hoole all. Samuti on SHKS-s antud LT-le konkreetne sisu. SHKS § 12 astmes 1 lõike 1 kohaselt on LT lapse seadusliku esindaja või perekonnas hooldaja toimetulekut või töötamist toetav teenus, mille osutamise vältel tagab nimetatud isikute asemel lapse hooldamise, arendamise ja turvalisuse LT-e osutaja. Mõistet täpsustab veel § 12 astmes 7 lõige 1, kus öeldakse, et LT-e osutamise kestel hooldab, arendab ja tagab lapse turvalisuse füüsilisest isikust lapsehoidja. Samuti ütleb SHKS § 21 astmes 1 lõike 1 esimene punkt, et riigi või kohaliku omavalitsuse rahastatava LT-e osutamiseks on nõutav tegevusluba.

Võib öelda, et LT-se mõiste SHKS-s võimaldab lapsehoidu pakkuda väga erinevates vormides: rühma- või personaalne hoid; lühi- või pikaajaline hoid; lapsehoid hommikul, õhtul või lausa öösel; hoiukohaks lapse kodu(õu), lapsehoidja kodu või mõni muu koht, lapsehoid beebidele või koolilastele jne.

Enne 2007 aastat võis (perekonnast mitte eraldatud) laste hooldamist ajutiselt teise inimese poolt sotsiaalteenusena nimetada erinevate nimedega. Näiteks ajutine hooldeteenus, intervallhooldus, päevahooldus, päevahoid jne. Alates 2007 a tuleb aga kõik need teenused, kui need on KOV või riigi poolt rahastatavad, nimetada LT-ks, kui nende sisu vastab LT-e mõistele SHKS-s. LT-e pakkujad võivad oma ettevõtte ja asutuse nime (Mõmmi päevahoid jms) ise otsustada, kuid klientidel ja teenuse rahastajatel peab olema info, kas pakutav on lapsehoiuteenus või midagi muud. Karistuseseadustiku § 372 lõige 1 ütleb, et majandustegevuse eest valdkonnas, mille kohta kehtis erikeeld, samuti tegevusloata, litsentsita, registreeringuta või tunnustamata ettevõtte kaudu tegutsemise eest valdkonnas, kus tegevusluba, litsents, registreering või ettevõtte tunnustamine on nõutav, – karistatakse rahatrahviga kuni kolmsada trahviühikut või arestiga. Samas paragrahvis on toodud tingimused, mille puhul on karistused nimetatud tegevuste eest veelgi rangemad.

LT-e mõiste alla mahub igasugune ametlik lapse hoidmine teise inimese poolt (mitte lapse elamaasumine vanematest eraldi). Samas ei haara LT laste huviringe, laagreid ja selliste päeva- või noortekeskuste tegevust, kuhu lapsed tulevad oma vaba aega veetma ning uusi oskusi omandama. Ka mängutubade ja -väljakute tegevus, kus töötaja ülesandeks on korda hoida või mänguasju valvata ning lapsevanemaga lapse hoidmise osas kokku ei lepita, ei

kuulu LT-e alla. Kuna peredele pakutavaid teenuseid tuleb järjest juurde, peab lapsevanem enne teenuse kasutamist uurima, millega on tegu ja mis tingimustel ning kuidas teenust pakutakse. Kui teenusele, mis oma sisu poolest on LT-s ning seda rahastab KOV või riik ehk vajalik on ka tegevusluba, on pandud mõni teine nimetus ja teenusele ei ole seetõttu ka tegevusluba taotletud, siis võib seda käsitleda tegevusloa nõude mittetäitmisena ja see on karistatav tegevus. KOV-d, kes osutavad või ostavad LT-st sh sõlmivad lepinguid riigi rahastatavaks LT-ks, peavad jälgima, et LT-s vastaks seaduses esitatud nõuetele.

Lapsevanem ise oma lapsele LT-t osutada ei saa ka siis, kui tal on olemas tegevusluba FIEna või ta töötab LT-st osutavas asutuses lapsehoidjana. See on vastuolus LT-e mõistega, kus on öeldud, et teenuse osutamise ajal hoiab last keegi teine. Ilmselt tekkib kohe küsimus, miks lasteaias saab ja LT-l ei saa. Sellele küsimusele vastamiseks peab tagasi pöörduma LT-e vajalikkuse ja eesmärkide juurde. LT-st on vaja selleks, et lapsevanem saaks väikese lapse kasvatamise kõrvalt tegeleda ka millegi muu vajalikuga- näiteks töötamine, õppimine, asjaajamine või puhkamine. Samuti ei saa siinkohal unustada lapsevanema kohustust ise oma lapse eest hoolitseda. Mida siis ikkagi teha, kui lapsehoidja enda laps vajab ka hoidmist? Muidugi võib lapsehoidja hoida oma last koos teiste lastega, kes samal ajal saavad lapsehoiuteenust. Ka teenuse nõuetes on kirjas, et lapsehoidja enda samal ajal hooldamist vajavad lapsed arvestatakse hoitavate laste arvu sisse. Seega oma last tohib realselt hoida küll koos teiste lastega, kuid oma lapse hoidmist ei saa vormistada lapsehoiuteenuse osutamisenä. Kindlasti leidub Eestis lapsevanemaid, kes sooviksid oma lapse hoidmise eest täiendavat tasu või toetust saada, eriti olukorras, kui lapsele ei ole võimalik lasteaiakohta saada. Kui KOV-s soovib toetada lapsehoidjana töötavaid inimesi, kes hoiavad töötamisega samaaegselt ka oma last, siis võib seda teha ning vormistada tuleks see ka vastava spetsiaalse toetusena, mitte LT-e hüvitisena. Möödunud aasta statistika järgi oli selliseid lapsehoidjaid Eestis 10.

Lapsehoiuteenus arvudes

2008. a viibis LT-l 2997 last sh lühiajaline hoid. LT-e tegevusloa on taotlenud juba 214 ettevõtet või asutust ning lapsehoidja kutsetunnistuse omanikke on Eestis 728 (juuni 2009). Kuigi kõik kutsetunnistuse saanud inimesed ei tööta erinevatel põhjustel lapsehoidjatena, on see siiski suur arv ja lisaks neile töötavad lapsehoidjatena kuni aastani 2012 (üleminekuaeg teenuse nõuetele) ka asenduskodu nooremkasvataja kvalifikatsiooni omavad inimesed. LT pakkujad kuuluvad üle 90% juhtudel erasektorisse ning teenust pakutakse piirkondades, kus on suurem nõudlus või lapsevanemad ise on olnud aktiivsed oma lapsehoiuprobleemide lahendamisel. Teenuse hind on lasteaedadega võrreldes lapsevanema jaoks suhteliselt kallid ja sageli kasutatakse lapsehoiuteenust just enne lasteaeda minekut- enne koha saamist lasteaeda või lapse kahel esimesel eluaastal enne lasteaeda. 2009. aastal hüvitas LT-e kulusid lapsevanematele 13 omavalitsust – just nendele perede, kellele KOVd seda vajalikuks pidasid.

Lapsehoiuteenus puudega lapsele

Need lapsevanemad, kes peavad lapse puude tõttu lapsega tavapärasest rohkem tegelema või kulutusi tegema, vajavad ka rohkem abi. LT on üheks abi võimaluseks lapse hooldamise korraldamisel ning eriti sobilik seetõttu, et võimaldab pakkuda teenust sellisel kujul, nagu lastele vaja on. Kui lapsele ei sobi lähedal asuv lasteaed või lähedal ei olegi lasteaeda, võib sobivaks lahenduseks olla lapsehoiuteenus. Ka lapsehoidjad, kes hakkavad puudega lapsi hoidma, saavad oma teadmisi ja oskusi täiendada just hoolealuste vajadustest lähtuvalt. Paljud puudega lapsed saavad kasutada kõigile lastele mõeldud LTst, kuid raskema puude puhul ja suurema hooldusvajadusega lastele on vaja ka spetsiaalseid hoiuvõimalusi, mida pakutakse kahjuks veel üsna vähe.

LT kättesaadavuse soodustamiseks rahastatakse raske või sügava puudega laste LTst ka riigieelarvest. Kuna LT on uus sotsiaalteenus, teenuse osutamise planeerimine (KOV või mõne muu võimaliku teenusepakkuja poolt) võtab sageli palju aega, sobiva lapsehoidja leidmine võib osutada raskeks ja muudel põhjustel kasutavad puudega lapse vanemad lapsehoiuteenust veel minimaalselt. Näiteks eelmisel aastal sai LT-st riiklikest vahenditest 157 puudega last. LT-e kättesaadavuse parandamiseks puudega lastele on vaja teenusepakkujaid, kes spetsialiseeruks puuetega laste hoidmisele; omavalitsuste koostööd praeguste teenusepakkujatega, et soodustada puuetega laste hoidmist koos teiste lastega, teavitada lapsevanemad jne. LT-e loomine on lasteaia loomisega võrreldes oluliselt lihtsam ja ka odavam, sest üldjuhul on tegemist väiksema ettevõtmisega. Siiski vajab teenus eelnevat põhjalikku läbimõtet ja klientide soovide ning vajaduste kaardistamist. Väikse arvu laste puhul võib kaaluda ka kodudes hoidmist või mõne sobivas kohas ruumi kohandamist. Lühiajaliseks hoiuks saab nädalavahetustel kasutada näiteks lasteaedade või koolide ruume, ka lapse enda või lapsehoidja kodu võib olla sobiv mõne lapse samaaegseks hoidmiseks jne.

Lapsehoiuteenuse abil tööle

Tänu suurele arvule lasteaedadele on Eesti lapsevanematel üsna head võimalused koolieelses eas lapse kasvatamisega samaaegselt tööl käia. Siiski on mitmeid omavalitsusi, kus lasteaia- või sõimekohtadest on puudus, lapsevanemale ei sobi lasteaia lahtiolekuajad või lapse tervis või puue ei võimalda käia (lähedal asuvas) lasteaias. Nende erandjuhtude lahendamiseks võib lapsevanema tööle saamisel abi olla lapsehoiuteenusest. LT on üheks töölesaamist toetavaks hoolekandemeetmeks, mida rahastab Euroopa Sotsiaalfond (ESF). Sel aastal on võimalik kõigil soovijatel (KOV-d, MTÜ-d jt.) taotleda nimetatud vahendeid LT-e pakkumiseks toimetulekuraskustega lapsevanematele või puudega lapse vanematele. Toetuse taotlemise tingimustega saab tutvuda interneti aadressil: <http://www.innove.ee/struktuuritoetused/taotlejale/avatud-taotlusvoorud/hoolekandemeetmed>. Projekti esitamise tähtaeg on 31. juuli 2009. Tahaksin tähelepanu juhtida ka sellele, et projekti on võimalik teha kuni 3-ks aastaks ning järgmine toetuse taotlemise aeg lapsehoiuteenuse kulude hüvitamiseks on 2011. aastal.

Kuna puudega laste hoidmisele spetsialiseerunud lapsehoidjaid on Eestis väga vähe, koolitati Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) rahalise toetuse abil 2008. a inimesi, kes soovisid töötada puudega lapse lapsehoidjana. Koolituse läbis ning kutsetunnistuse sai 75 inimest.

Arengusuunad

Käesoleval aastal paraneb ka info kättesaadavus LT-e pakkujate kohta. Praegu on kõigil huvilistel võimalik tutvuda tegevusloaga LT-e pakkujate andmetega Majandustegevuse registris <http://mtr.mkm.ee/>, kuid alates sügisest on võimalik teavet saada ka populaarsest internetiportaalist <http://www.perekool.ee/>, kus reklaamivad oma teenuseid ka ilma tegevusloata LT-e pakkujad jt.

Juba sel aastal on plaanis laiemas ringis arutama hakata lapsehoidjate pädevuse küsimusi nii üldisemalt kui ka LT-e tegevusloa taotlemise raames. Sotsiaalministeeriumile on tulnud mitmeid ettepanekuid soodustada koolieelset pedagoogikat õppinud inimeste töötamist lapsehoidjatena. Uute teenuste puhul tuleb ka jooksvalt täpsustada teenusele kehtestatud nõudeid ja tegevusloa taotlemise protseduure. Aeg näitab, kas tulevikus tekkib vajadus ka LTe erinevaid vorme eraldi reguleerida- näiteks lasteaiasarnane igapäevane rühmahoid eraldi teenusena sätestada vms. Ka teenuse osutamine suurematele lastele vajab analüüsimist ja vajadustel teiste teenustega asendamist. KOV tasandil on peamiseks

arengusuunaks kindlasti teenuse vajaduse hindamine ning kättesaadavuse soodustamine nii teenust osutades kui ka teenuse hüvitist makstes.

Merle Tomberg
Sotsiaalministeeriumi
Hoolekande osakonna peaspetsialist